

Alina Filinowicz

Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

Uniwersytet w Białymstoku

NAZWY TERENOWE POWIATU SOKÓLSKIEGO Z SUFIKSEM -ICHA

Key words: microtoponyms, toponym form, linguistic hybrid, Polish-Belorussian border territory, Baltic elements

Wśród różnego typu formantów topograficznych zarejestrowanych w mikrotoponimii powiatu sokólskiego na uwagę zasługuje sufiks *-icha*. Jest on charakterystyczny dla nazw geograficznych polsko-białoruskiego pogranicza językowego. W terenowych nazwach własnych Sokólszczyzny formant *-icha* stosowany jest do tworzenia nazw miejsca głównie od nazw osobowych. Mikrotoponimy te określają przynależność do osób, są więc nazwami dzierżawczymi.

Powiat sokólski znajduje się w środkowej części obecnego województwa podlaskiego przy granicy z Białorusią. W przeszłości rejony należące do dzisiejszej Sokólszczyzny pokrywała rozległa Puszcza Grodzieńska. Położona w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego, wchodziła w skład dóbr królewskich i administracyjnie należała do powiatu grodzieńskiego w województwie trockim¹. Badany obszar zasiedlony został stosunkowo późno. Na przełomie XVII i XVIII w. procesy osadnicze na Sokólszczyźnie nie były jeszcze zakończone. Jak stwierdza historyk J. Jakubowski: „Miasto powiatowe Sokółka oraz prawie cały obecny powiat sokólski powstały na „surowym korzeniu”, po wykarczowaniu puszczy w wieku XVIII” [Jakubowski 1935, 107].

Teren całej Białostoczczyzny od najdawniejszych czasów był terenem styku plemion bałtyckich i słowiańskich, a w XV–XVII wieku rejonem styku i krzyżowania się fal osadnictwa polskiego (mazowieckiego) z zachodu z osadnictwem białoruskim idącym ze wschodu z rejonu Grodna i Wołkowyska. Nurt osadnictwa białoruskiego zawierał domieszkę ludności litewskiej i potomków dawnej Jaćwieży.

Obecnie powiat sokólski zróżnicowany jest pod względem etnicznym, językowym i konfesyjnym. Mieszkają tu obok siebie Polacy, Białorusini, Tatarzy, a dawniej byli też

¹ Zagadnienie kolonizacji Białostoczczyzny szeroko omówił J. Wiśniewski w licznych artykułach [Wiśniewski 1977, 7–80; 1964, 115–135].

Litwini. Dzisiaj na omawianym terenie obok gwar polskich występują gwary białoruskie. Gwara białoruska pełni funkcję języka domowego w obrębie rodziny i ewentualnie mieszkańców danej wsi, a polszczyzny używa się w kontaktach zewnętrznych z obcymi, w szkole, w kościele. Ten układ stosunków językowych ulega stopniowym zmianom w związku z wkraczaniem polszczyzny do życia codziennego. W zachodnim pasie zasięgu gwar białoruskich średnie i młodsze pokolenie mówi już wyłącznie po polsku, a gwara białoruska zachowała się częściowo jako środek porozumiewania się ludzi najstarszych. Część mieszkańców wschodnich terenów powiatu jest dwujęzyczna. Rozmieszczenie gwar wschodniosłowiańskich na omawianym obszarze, ważniejsze cechy fonetyczne, morfologiczne i leksykalne tych gwar przedstawione są w *Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* [1980; 1988, 1993; 1995, 1996, 1999, 2002].

Źródłem materiałowym artykułu są zapisy gwarowe nazw terenowych z obszaru północno-wschodniej Polski zebrane w latach 1961–1969 przez zespół filologów² pod kierunkiem prof. Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej, podczas prac nad rejestracją nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych na zlecenie Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie Rady Ministrów RP. Materiały gwarowe zostały uzupełnione częściowo o własne zapisy zebrane w terenie od miejscowej autochtonicznej ludności.

F. Sławski w I tomie *Słownika prasłowiańskiego* [Sławski 1974, 73] stwierdza, że formant *-icha* jest produktywny tylko w językach wschodniosłowiańskich (głównie w rosyjskim), gdzie tworzy przede wszystkim nazwy istot żywych płci żeńskiej od odpowiednich nazw męskich. W jęz. rosyjskim spotyka się także derywaty odprzymiotnikowe i odczasownikowe, zwykle ekspresywne nomina agentis, np. *spicha* ‘kobieta śpioch’ <spat’ ‘spać’>. W innych językach słowiańskich suf. *-icha* jest wyjątkowy, albo nawet całkiem nieznan, konstatuje Sławski.

R. Grzegorzczkova i J. Puzynina [Grzegorzczkova, Puzynina 1979, 90] podają, że sufiks *-icha* w języku polskim jest prawie całkowicie poza zasięgiem języka ogólnego, a spotykane z tym formantem apelatywy należą przeważnie do regionalizmów wschodnich. *Słownik języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego [Doroszewski 1958–69] notuje nazwy żeńskie z nacechowaniem ekspresywnym rubaszno-niechętnym lub żartobliwym: *Cyganicha, Kozaczycha, kowalicha, parobczycha*; nazwę samicy *bocianicha*; nazwy wódek: *buraczycha, ziemniaczycha*. Można tu też dołączyć nazwy botaniczne *ognicha* i *rzepicha* oraz jedyną odczasownikową *oblepicha* (reg.).

W ojkonimii i mikrotoponimii formant *-icha* służy głównie do tworzenia nazw miejsca (nomina loci) od nazw osobowych. Zasięg występowania nazw geograficznych z formantem *-icha*, zagęszczenie i produktywność tych nazw na terenie polsko-białoruskiego pogranicza przedstawił M. Kondratiuk [Kondratiuk 1986, 193–197; 1994, 169–184]. Natomiast rozpowszechnienie nazw geograficznych z *-icha* w językach wschodniosłowiańskich najpełniej opracowali M. Biryła i W. Lemciuhowa [Biryła, Lemciuhowa

² Mikrotoponimy z ówczesnego powiatu sokólskiego zebrał w latach 1965–1967 M. Wróblewski, a z pow. dąbrowskiego w roku 1967 – M. Kondratiuk.

1973, 50–58; Лемцогова 1970, 114–115; Паўленка 1978, 66–68]. W funkcji toponimicznej występuje też na Lubelszczyźnie i to głównie w jej wschodniej części³.

W mikrotoponimii pow. sokólskiego formant *-icha* wykazuje znaczną produktywność. W funkcji nazwotwórczej wystąpił 80 razy, w tym 68 razy w funkcji dzierżawczej, zarejestrowano 10 mikrotoponimów w znaczeniu relacyjnym i tylko 2 nazwy zakwalifikowano jako topograficzne. Niżej podano wykaz nazw terenowych z sufiksem *-icha* występujących na omawianym obszarze.

An'oszczycha, gw. *An'oščyxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Borki, gm. Sup. – N. dzierż. od nazw. *Onoszko*, notowanego w pow. sokólskim⁴ KAB, SNSo: 121. W gwarach akających Białostoczczyzny forma gwarowa nazwiska ma postać *An'oško*.

Ar'amicha, gw. *Ar'am'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, kol., łąka, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierż. od n. os. *Aram* ≤ im. *Awram*, *Abram*, im. cerk. *Awraam*, pol. i hebr. *Abraham* BirBa I 19–20.

Aür'amicha, gw. *Aür'am'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Rudawka, gm. Jan. – N. dzierż. od brus. n. os. *Auram*, *Awram* = im. cerk. *Awraam*, pol. i hebr. *Abraham* BirBa I 19–20.

Balaban'icha, gw. *Balabań'ixa*, gen. *-ń'ix'i*, loc. *-ń'isi*, łąka, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierż. od nazw. *Balaban* notowanego w powiecie sokólskim SNSo: 20.

B'ejnicha, gw. *B'ejńixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*: 1) łąka i las, wś Jezierzysk, gm. Czar., pow. biał.; 2) pole, zarośla, wś Niemczyn, gm. Czar., pow. biał.; 3) łąka, wś Zdroje, gm. Kor. – N. dzierż. utworzona od n. os. *Bein-is*, lit. *Beĩ-noras*, zob. szerzej KonEB 89.

Biarw'icha, gw. *B'arv'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-v'isi*: 1) rzeka, łąka, pole, wś Bierwicha, gm. Sid.; 2) gw. *B'erv'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śe*, rzeka, łąka, wś Siekierka, gm. Sid. – N. relac. od n. rzeki *Bierwicha* – lewy dopływ rzeki Sidry.

Bieniasz'ycha, gw. *B'eńaś'ycha*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, wzgórze, wś Ostra Góra, gm. Kor. – N. dzierż. od nazw. *Bieniasz* SNSo:111.

Bierwian'icha, gw. *B'erv'ań'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-ń'isi*, łąka, wś Lipina, gm. Sok. – N. top. od ap. brus. *бервяно* 'kloc, kłoda, drzewo zrąbane bez gałęzi' BM 86.

Br'oszczycha, gw. *Br'oščyxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śe*, łąka, wś Hałe, gm. Sok. – N. top., może od lit. ap. *brastà* 'płytkie miejsce w rzece, przez które można przejść albo przejechać; bród; mokra grząska droga; topiel, grzęzawisko' zob. KonTF 174. Albo n. dzierż. od n. os. **Broszcz*, *Brożek*, **Brożko* ≤ *Ambroży*.

Bur'elicha, gw. *Bur'elixa*, gen. *-x'i*, kol., pole, wś Starożyńce, gm. Lip., pow. aug. – N. dzierż. od nazw. *Burel* występ. w okolicy SNSo: 36, te zaś od lit. n. os. **Bur-el-is* derywowanej od *Būras*, jak lit. nazw. *Bur-aitis*, *-ikas*, *-eikà* KonEB 92.

³ W pracy M. Łesiowa, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, zarejestrowano 35 mikrotoponimów z formantem *-icha* [Łesiów 1972, 113, 188].

⁴ Nazwiska mieszkańców powiatu sokólskiego wynotowano z *Kartoteki antroponimów Białostoczczyzny* dostępnej u prof. M. Kondratiuka (skrót KAB) oraz ze *Słownika nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku*, opracowanego przez Kazimierza Rymuta. Słownik zawiera zestawienie wszystkich nazwisk używanych w Polsce w 2002 roku. Wersja elektroniczna Słownika przygotowana jest w komputerowym programie PDF przez Zakład Onomastyki Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN (Skrót SNSo:, gdzie So: oznacza powiat sokólski, a cyfra po dwukropku informuje o ilości nosicieli danego nazwiska w pow. sokólskim).

B'uślicha, gw. *B'uślixa*, gen. *-ix'i*, loc. *-śi*: 1) pastw., wś Długi Ług, gm. Kor.; 2) kol., pastw., wś Przystawka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Busiel* (: brus. *бусел* 'bocian', *буслиxa* 'samica bociana') BirBA II 71.

Chaci'enicha, gw. *Хач'ėnixа*, gen. *-x'i*, loc. *-ńiśe*, łąka, wś Podłubianka, gm. Jan. – N. dzierz. por. brus. n. os. *Хацєня, Хацян* (: brus. *хацєць* 'chcieć, oczekiwać') BirBA II 429 lub st.pol. n. os. *Chocian, Chocień* MaLSN 66, 137.

Czerep'icha, gw. *Čerep'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, kol., pole, łąka, wś Brzozówka Koronna, gm. Czarna Białostocka, pow. biał. – N. dzierz. od nazw. *Czerep* KAB, *Czerepica* SNSo: 3.

Dr'abicha, gw. *Dr'ab'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-b'isi*, łąka, wś Dworzysk, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Drab* BirBA II 135, KAB.

Dracz'ycha, gw. *Drač'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Teolin, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Dracz* (: brus. *драч* 'ptak łąkowy o charakterystycznym terkoczącym głosie, derkacz – *Cres, cres*' lub od *dracz* 'łupieżca') BirBA II 136.

Dzi'adziawicha, gw. *З'аз'ав'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka w lesie, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierz. od brus. n. os. *Dziadzia, Dziadzio* BirBA II 132, KonTF 175.

Giel'ozicha, gw. *G'el'ożixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, kol., pole, łąka, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierz. od lit. n. os. *Gelāžius, Gelēž-ė, Gelēžius* (: ap. lit. *geležis* 'żelazo'; *gelāžius* = *gelēžius* 'kowal; człowiek zajmujący się handlem wyrobami z żelaza') KonTF 175.

G'olczycha, gw. *G'olčyxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śe*: 1) łąka, wś Sosnowe Bagno, gm. Jan.; 2) gen. *-x'i*, loc. *-śi*, las, wś Trzcianka, gm. Jan. – N. dzierz. od występ. w okolicy nazw. *Golko* SNSo:78.

Gór'ycha, gw. *Gur'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-r'yśe*, pole, wś Usnarz Górny, gm. Szudz. – N. dzierz. od n. os. *Góra, Gora* RymNP 124–125 lub od brus. n. os. *Huryj* KonTF 175.

Gr'emżicha, gw. *Gr'emżixa*, gen. *-x'i*, loc. *-żiśi*, łąka, wś Nowinka, gm. Sid. – N. dzierz. od n. os. *Gremza* BirBA II 119, łot. *Grimza*, lit. *Grimža*. Zob. szerzej o nazwie KonEB 108.

Haŭr'ylicha, gw. *Haŭr'ylixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Trofimówka, gm. Jan. – N. dzierz. od im. brus. *Haŭryła, -lo* ≤ cerk. *Gawriił*, pol. *Gabriel* BirBA I 46–49 lub nazw. *Hawryło* KAB.

'Imbrycha, gw. *'Imbryxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Rozedranka Nowa, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Imbra, Imbrych* Rym I 180.

Jan'uszczycha, gw. *Jan'uščyxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, łąka, wś Holiki, gm. Sid. – N. dzierz. od n. os. *Januszko* : *Janusz* : *Jan*.

Jarm'oszczycha, gw. *Jarm'oščyxa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, wzgórze, wś Zabrodzie, gm. Kor. – N. dzierz. od nazw. *Jarmoszko* SNSo: 99.

Jasien'icha, gw. *Jaśėnixа*, gen. *-x'i*, łąka, wś Nowowola, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Jasień, Jasion, Jesion* (: pol. *jesion*, brus. *ясень* 'gatunek drzewa') Rym I 350.

Jel'enicha, gw. *Jel'ėnixа*, gen. *-x'i*, loc. *-ńiśi*, wzgórze, wś Długi Ług, gm. Kor. – N. dzierz. od n. os. *Jeleń* Rym I 345.

Jurgi'elicha, gw. *Jurg'ėlixa*, gen. *-x'i*, loc. *-śi*, kol., pole, las, wś Dworzysk, gm. Czar., pow. biał. – N. dzierz. od nazw. *Jurgiel* SNSo:69, te zaś od zeslaw. n. os. *Jurgiel*

≤ lit. n. os. *Jurgēlis, Jūrgelis, Jurgel̄ys* : *Jūrgis* (: stpol. *Jurga, Jurgi*, wschłow. *Jurij, Georgij*, greck. *Georgius*) KonEB 114.

Kamar'ycha, gw. *Kamar'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, łąka, wś Straż, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Kamar, Komar* BirBA II 175, nazw. *Komar* KAB (w gwarach akających *Kam'ar*).

Karab'icha, gw. *Karab'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-še*, łąka, wś Sosnowe Bagno, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Karaba* BirBA II 182, *Karabowicz* SNSo: 16, KAB

Karp'anicha, gw. *Karp'ańixa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*: 1) łąka, wś Szczuki, gm. Jan.; 2) kol., łąka, wś Trofimówka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Karpan* Rym I 381, nazw. *Karpienia* SNSo:75.

Karp'icha, gw. *Karp'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-še*, wzgórze, wś Malawicze Dolne, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Karp* ≤ cerk. im. *Karpij* BirBA I 94–95, nazw. *Karp* SNSo:42.

Kaszał'icha, gw. *Kaśal'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*: 1) góra, lasek, wś Makowlany, gm. Sid.; 2) kol., wzgórze, wś Rykaczewo, gm. Kor. – N. dzierz. od nazw. *Koszel* znanego na Białostocczyźnie KAB, nazw. *Koszela* SNSo: 3.

Kawal'icha, gw. *Kawal'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-še*: 1) łąka, wś Soroczy Mostek, gm. Jan.; 2) gen. *-x'i*, loc. *-si*, pole, wś Teolin, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Kawal* BirBA II 166, nazw. *Kowal* SNSo: 2, KAB.

Każl'icha, gw. *Każl'ixa*, gen. *-x'i*, pole, wzgórze, wś Laudąszczyzna, gm. Such. – N. dzierz. od brus. n. os. *Kaziol* BirBA II 169, nazw. *Kozioł* SNSo: 256.

Ki'erklicha, gw. *K'ėrklixa*, gen. *K'ėrklix'i*, loc. *K'ėrkl'isi*, łąka, wś Chwaszczewo, gm. Sid. – N. dzierz. od lit. n. os. *Kirklȳs, Kīrklīs* (: lit. ap. *kirklȳs* ‘ten, co ciągle krzyczy, gdera, zrzędzi; krzykacz’), zob. szerzej KonEB 118.

Kisial'icha, gw. *K'isal'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-l'isi*, łąka, wś Sitawka, gm. Jan. – N. dzierz. od nazw. *Kisiel* SNSo: 105, KAB.

Klen'icha, gw. *Kleń'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, wzgórze, las, pole, wś Bogusze, gm. Sok. – N. dzierz. od nazw. *Klejno* SNSo:16, *Klejna* SNSo: 20, n. os. *Klen, Kleń* Rym I 408.

Koŭpacz'ycha, gw. *Koŭpač'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, droga, wś Rudawka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Kaŭpak, Kalpak* (: brus. *kaŭnak* ‘rodzaj czapki na głowę; klosz; pot. o człowieku – tuman, głąb’) BirBA II 193, nazw. *Kolpak* SNSo:59.

Kr'oicha, gw. *Kr'oixa*, gen. *-x'i*, loc. *-še*; 1) zagajnik, wś Sosnowe Bagno, gm. Jan.; 2) łąka, zarośla, wś Trzcianka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Kroj, Kroik* Rym I 466.

Kroŭcz'ycha, gw. *Krouč'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, góra, zwirownia, las, wś Kamionka Nowa, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Kraŭczycha* (: brus. *kraŭč'yxaxa* ‘krawcowa, pot. żona krawca’) BirBA II 216–217, n. os. *Krawiec* SHNB I 182.

Lićw'inicha, gw. *Lićv'ińixa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, pole, wś Borki, gm. Sup., pow. biał. – N. dzierz. od n. os. *Lićwin, Litwin* BirBA II 253–254.

Łukasz'ycha, gw. *Łukaś'yxa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, górka, las, wś Gliniszczce Wielkie, gm. Sok. – N. dzierz. od im. *Łukasz* BirBA I 110–111.

Madźwi'edzicha, gw. *Maż'v'ėz'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-si*, łąka, wś Sitawka, gm. Jan. – N. dzierz. od nazw. brus. *Madźwiedź, Miadźwiedź* (: brus. *мядзведзь*, pol. *niedźwiedź*)

BirBA II 291, RymNP 196. Na Białostocczyźnie forma urzędowa nazwiska *Niedźwiedź* ma często gwarową postać *Madźwiedź* KAB.

Marmal'icha, gw. *Marmal'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí, łąka, wś Borki, gm. Gródek, pow. biał. – N. dzierz. od n. os. *Marmol*, *Marmoł* Rym II 71. Por. brus. nazw. *Marmyl* (od marmotać, niewyraźnie mówić) BirBA II 276.

Maskal'icha, gw. *Maskal'ixa*, gen. -x'i, loc. -l'isi, łąka, wś Rudawka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Maskal*, *Moskal* (: *moskal* 'żołnierz armii carskiej') BirBA II 277, SHNB I 251, por. przezwisko *Moskal* Żuk 361.

Maśc'icha, gw. *Maśc'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí: 1) kol., łąka, rzeka, wś Łozowo, gm. Dbr.; 2) gw. *Mośc'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí, kol., pole, wś Krugło, gm. Dbr.; 3) łąka, pole, rzeka, wś Nierošno, gm. Dbr. – N. relac. od n. rzeki *Mościcha*, gw. *Maśc'ixa*, lewego dp. Sidry, ta zaś oznaczała zapewne pierwotnie rzekę, na której był most lub kilka mostów.

Misi'ucicha, gw. *M'is'ucixa*, gen. -x'i, loc. -sí, łąka, wś Studzieńczyna, gm. Jan. – N. dzierz. od nazw. *Misiuta* występującego w regionie białostockim KAB, SNSo:1, które jest derywowane od lit. n. os. *Misi-ūta*, -ūtis (: lit. im. *Misis*, *Misius*, pol. *Michał*). Zob. szerzej KonEB 146.

Pacz'uicha, gw. *Pač'uixa*, gen. -x'i: 1) kol., pole, wś Bachmackie Kolonie, gm. Such.; 2) kol., łąka, góra, wś Kopciówka, gm. Such. – N. dzierz. por. brus. n. os. **Paczuj*, *Paczuj-ka* (: brus. *navyub* 'usłyszeć, dowiedzieć się') BirBA II 319, n. os. *Poczuj* SHNB II 38.

Patacz'ycha, gw. *Patač'yxa*, gen. -x'i, loc. -sí, góra, kol., wś Kraśniany, gm. Sok. – N. dzierz., od brus. n. os. **Patoka*, **Pataka*, pol. *Potok* Rym II 286.

Pat'apicha, gw. *Pat'ap'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí, kol., łąka, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierz. od brus. im. *Patap*, ros. *Potapij* BirBA I 134–135, Cit 31.

Piaciul'icha, gw. *P'acul'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí: 1) las, wś Kumiałka, gm. Jan.; 2) las, wś Studzieńczyna, gm. Jan.; 3) gw. *P'icul'ixa*, gen. -x'i, loc. -sí, łąka, wś Chwaszczewo, gm. Sid. – N. dzierz. od nazw. *Pieciul* SNSo: 58.

Piatr'ycha, gw. *P'atr'yxa*, gen. -x'i, loc. -sí, łąka, wś Przystawka, gm. Jan. – N. dzierz. od im. *Piatro* : *Piotr* Sud 37.

Sap'oczczycha, gw. *Sap'oččyxa*, gen. -x'i, loc. -sí, łąka, wś Hałe, gm. Sok. – N. dzierz. od nazw. *Sopočko* KAB, SNSo:2.

Silw'onicha, gw. *Silv'oñixa*, gen. -x'i, loc. -sí: 1) las, wś Grzybowszczyzna, gm. Szudz.; 2) las, wś Usnarz Górny, gm. Szudz. – N. dzierz. od wschl. n. os. *Silwan*, *Silwon*, *Sieliwon* BirBA I 148.

Szatr'ycha, gw. *Šatr'yxa*, gen. *Šatr'yx'i*, loc. *Šatr'yši*, kol., pole, wś Sadek, gm. Dbr. – N. relac. od n. rz. *Szatorycha*, l. dp. rzeki Kamiennej.

Szatr'ycha Hlyboka, gw. *Šatr'yxa Hlyb'oka*, gen. *Šatr'yx'i Hlyb'okaj*, loc. *Šatr'yši Hlyb'okaj*, kol., pole, łąki, rzeczka, wś Miedzianowo, gm. Dbr. – N. relac. od n. rz. *Szatorycha*, l. dp. rzeki Kamiennej; człon odróżniający *Hlyboka* odnosi się do rzeczki o głębokim korycie.

Szaw'ajlicha, gw. *Šav'ajlix*, gen. *Šav'ajlix'i*, loc. *Šav'ajliši*, łąka, nadleśnictwo, wś Kumiałka, gm. Jan. – N. dzierz. od n. os. *Szawajło* : *Szawiel* ≤ lit. n. os. *Šavelis*, *Šauljys* (: *šauljys* 'strzelec'). Zob. szerzej KonEB 176.

Szkilondz'icha, gw. *Šk'ilonz'ixa*, gen. *-x'i*, loc. *-sí*, kol., łąka, wś Ostrynka, gm. Jan. – N. dzierz. od nazw. *Szkiładź* występ. w okolicy KAB, SNSo:139, te zaś od lit. n. os. *Skilándis* (: *skilándis* ‘salceson wędzony’) KonEB 177.

Szpacz'ycha, gw. *Špac'yx*, gen. *-x'i*, loc. *-sí*, las, wś Borki, gm. Gródek, pow. biał. – N. dzierz. od n. os. *Szpak* BirBA II 479, SHNB II 131.

Tamasz'ycha, gw. *Tamaš'yx*, gen. *-x'i*, loc. *-sé*, wzgórze, wś Siekierka, gm. Sid. – N. dzierz. od im. brus. *Tamasz*, pol. *Tomasz* Rym NP 274–275.

Tauńkien'icha, gw. *Tauńk'eń'ix*, gen. *Tauńk'eń'ix'i*, loc. *Tauńk'eń'ix'i*, pole, wś Wołyńce, gm. Kuź. – N. dzierz. od nazw. *Tolkin* KAB, SNSo: 5, to zaś od lit. *Taukinis* (: *taukinis* ‘tłusty, łojowy’). Zob. szerzej KonEB 185.

Wajc'ili'icha, gw. *Vajc'ilix*, gen. *-x'i*, loc. *-sí*, dół, wś Siekierka, gm. Sid. – N. dzierz. od zeslawizowanej n. os. *Wajcil* (: lit. im. *Vaitil-as* : *Vaitys*) lub n. os. *Wajciel* (: lit. n. os. *Vaitel-is* : pol. im. *Wojciech*) KonTF 180.

W'erdzicha, gw. *V'ertz'ix*, gen. *-x'i*, loc. *-z'ix'i*, pole, las, wś Niemczyn, gm. Czar., pow. biał. – N. dzierz. od nazw. *Werda* (: *werda* ‘okrzyk używany dawniej przez strażników’) SNSo : 15, Rym II 666, n. os. *Werdzieja* SHNB II 166.

Wiargi'elicha, gw. *V'arg'elixa*, gen. *-x'i*, oc. *-sí*, wzgórze, wś Makowlany, gm. Sid. – N. dzierz. od n. os. *Wiergiel* ≤ lit. n. os. *Vergelis* : *Vergis* (: lit. *vérgas*, *veřgas* ‘niewolnik; jeniec, więzień’). W nazwie *V'arg'elixa* *V'a-* ≤ *V'e-* jako rezultat brus. akania KonEB 190.

Wierabj'icha, gw. *V'erabj'ix*, gen. *-x'i*, loc. *-sí*, wzgórze, wś Sokolany, gm. Sok. – N. dzierz. od n. os. *Wierabiej* (: brus. *вєрабєў* ‘wróbel’) BirBA II 85.

Odnutowano 3 formacje z *-icha* wchodzące w skład wyrażen przyimkowych. Zakwalifikowano je jako nazwy relacyjne lokalizujące.

Dalinka ad Biarwichi, gw. *Dal'inka ad B'arv'ix'i*, gen. *Dal'ink'i ad B'arv'ix'i*, kol., łąka, wś Słomianka, gm. Sid. – I czł. n. top. = ap. gw. *dalinka*; II czł. n. relac., wyr. przyimk. z nazwą rzeki *Bierwicha*.

Pad Bierw'ichaj, gw. *Pad B'erv'ixaj*, gen. *spad B'erv'ix'i // Kšenz'oũska Har'a*, gen. *-kaj -r'ye*, wzgórze, wś Sidra, gm. Sid. – N. relac., wyr. przyimk. z nazwą rzeki *Bierwicha*.

Pałaski'e da 'Imbrychi, gw. *Pałask'e da 'Imbryx'i*, gen. *ad 'Imbryx'i*, pole, wś Rozedranka Nowa, gm. Sok. – I czł. n. kult. w pl. od gw. *pałas'a*, *pał'oska* ‘wąski dział ziemi ornej’; II czł. n. relac., wyr. przyimk. z n. ter. *'Imbrycha*.

Podstawą derywacyjną formacji z formantem *-icha* są głównie nazwy własne: imiona *Aũr'amicha* : *Auram*, *Awram*, im. cerk. *Awraam*; *Haũr'ylicha* : od im. brus. *Haũryła*; *Karp'icha* : im. cerk. *Karpij* lub nazw. *Karp*; *Łukasz'ycha* : *Łukasz*; *Piatr'ycha* : *Piatro* : *Piotr*; *Tamasz'ycha* : *Tomasz*; nazwiska: *Balaban'icha* : *Balaban*, *Bienasz'ycha* : *Bieniasz*, *G'olczycha* : *Gołko*, *Jurgi'elicha* : *Jurgiel*, *Koũpacz'ycha* : *Kołpak*, *Misi'ucicha* : *Misiuta*, *W'erdzicha* : *Werda* i przezwiska: *Maskal'icha*, *Marmal'icha*.

Hydronimy natomiast mogą być bazą dla nazw przeniesionych na sąsiednie obiekty, bez jakichkolwiek zmian językowych, np. *Bierwicha*, rzeka, lewy dopływ Sidry i *Bierwicha* – nazwa łąki; *Mośc'icha*, rzeka, lewy dopływ Sidry i *Mośc'icha* – kolonia

i pole; *Szatr'ycha*, rzeka, lewy dopływ rzeki Kamiennej i *Szatr'ycha* – pole, kolonia oraz *Szatr'ycha Hłyb'oka* – kolonia, pole, łąki. Powyższe przykłady są nazwami relacyjnymi ponowionymi.

Zarejestrowano zaledwie 2 nazwy z formantem *-icha* utworzone od apelatywu, zakwalifikowao je jako nazwy topograficzne: *Bierwian'icha* : ap. brus. *бервяно* ‘kłoc, kłoda, drzewo zrąbane bez gałęzi’; *Br'oszczycha* – zapewne od lit. ap. *brastà* ‘płytkie miejsce w rzece, przez które można przejść albo przejechać; bród; mokra grząska droga; topiel, grzęzawisko’.

Zróznicowane pod względem etnicznym i językowym procesy osadnicze badane-go terenu znalazły swoje potwierdzenie w nazwach terenowych. Bazę leksykalną dla omawianych nazw stanowią antroponimy i apelatywy polskie, białoruskie i litewskie. Podstawa derywacyjna i formant toponimiczny analizowanych nazw mogą należeć do jednego języka lub pochodzić z różnych języków, np. polskiego i białoruskiego, polskiego i litewskiego, litewskiego i białoruskiego. Są to więc formacje jednolite językowo i nazwy hybrydalne [Kondratiuk 2002, 73–79]. Wśród mikrotoponimów derywowanych od podstaw pochodzenia bałtyckiego⁵ nazw z sufiksem *-icha* odnotowano 15. Są to: *B'ejnicha*, *Br'oszczycha*, *Bur'elicha*, *Giel'ozicha*, *Gr'emzicha*, *Jurgi'elicha*, *Ki'erklicha*, *Misi'ucicha*, *Szatr'ycha*, *Szatr'ycha Hłyboka*, *Szaw'ajlicha*, *Szkiłondz'icha*, *Taŭkien'icha*, *Wajc'ilicha*, *Wiargi'elicha*.

Badany teren, znajduje się na obszarze gwar wschodniosłowiańskich, a gwary powiatu sokólskiego są naturalnym przedłużeniem na zachód białoruskiego dialektu południowo-zachodniego (jego podgrupy grodzieńsko-baranowickiej [Мяцельская, Блінава 1991, 193–194]). Do specyficznych cech białoruskich odnotowanych w mikrotoponimii Sokólszczyzny można zaliczyć:

- zjawisko akania, tj. wymowa etymologicznego nieakcentowanego [o] jak [a] w pozycji przed akcentem. Przedakcentowe [o] brzmi jak [a] niezależne od jakości samogłoski akcentowanej: *An'oszczycha* : *Onoszko*, *Kawal'icha* : *Kowal*, *Kaszal'icha* : *Koszel*, *Kaźl'icha* : *Koziół*, *Maskal'icha* : *Moskal*, *Maśc'icha* : rz. *Mościcha*, *Sap'oczcycha* : *Sopoćko*, *Taŭkien'icha* : *Tolkin*.
- zjawisko jakania, tj. wymowa nieakcentowanego [e] po spółgłoskach miękkich jak [ʹa] w pierwszej sylabie przed akcentem: *Biarw'icha* : rz. *Bierwicha*, *Kisial'icha* : *Kisiel*, *Wiargi'elicha* : *Wiergiel*.
- wschodniosłowiański akcent swobodny i ruchomy w odróżnieniu od akcentu polskiego na przedostatniej sylabie: *Aŭr'amicha*, *B'uślicha*, *Chaci'enicha*, *Dzi'adziawicha*, *G'ołczycha*, *Haŭr'ylicha*, *Jan'uszczycza*, *Jarm'oszczycha*, *Jel'enicha*, *Lićw'inicha*, *Madźwi'edzicha*, *Silw'onicha*, *Sap'oczcycha*.
- zachowanie białoruskiej głoski dźwięcznej szczelinowej tylnojęzykowej [ɣ] lub gardłowej [h] zamiast polskiej spółgłoski zwartej dźwięcznej [g]: *Szatr'ycha Hłyb'oka*, *Haŭr'ylicha*.

Cechy językowe mikrotoponimów pokrywają się ze współczesnym zróznicowaniem dialektalnym terenu.

⁵ Analizę językową mikrotoponimów pochodzenia bałtyckiego oparto na pracy prof. Michała Kondratiuka, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego* [Kondratiuk 1985].

Bibliografia

- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1980, red. Glinka S., Obrębska-Jabłońska A., Siatkowski J., t. I, Wrocław.
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1988, 1993, red. Glinka S., t. II–III, Wrocław.
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1995, 1996, 1999, 2002, red. Maryniakowa I., t. V–VIII, Warszawa.
- Biryła M.V., Lemcjuhova V.P., 1973, *Anamastyčnyja slovautvaralnyja elementy va ushodne-i zachodneslavjanskich movach (Adantrapanimičnyja ajkonimy)*, Mińsk.
- Grzegorzczukowa R., Puzynina J., 1979, *Słotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa.
- Jakubowski J., 1935, *Powiat grodzieński w XVI w.* // Prace Komisji Atlasu Historycznego Polski, z. III, Kraków.
- Kondratiuk M., 1985, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław.
- Kondratiuk M., 1986, *Bałtycko-słowiańskie hybrydy nazewnicze z formantami -(z)na, -szy(z)na, -icha na terenie Białostoczczyzny* // *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, red. Warchoń S., Lublin, 193–197.
- Kondratiuk M., 1994, *Toponimiczny formant -icha w gwarach polsko-białoruskiego pogranicza* // *W kręgu kultury białoruskiej*, red. Piłat W., Olsztyn, 169–184.
- Kondratiuk M., 2002, *Nazwy komponowane słowiańsko-bałtyckie w toponimii północno-wschodniej Polski* // *Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe*, red. Kondratiuk M., t. IV, Materiały IX Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Droga ku wzajemności” Białystok 20–22 VII 2001, Białystok, 73–79.
- Лемцюгова В.П., 1970, *Беларуская айканімія. Лінгвістычны аналіз назваў населеных пунктаў Мінскай вобласці*, Мінск.
- Łesiów M., 1972, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin.
- Мяцельская Е., Блінава Э., 1991, *Беларуская дыялекталогія. Практыкум*, Мінск.
- Паўленка М.А., 1978, *Нарысы па беларускаму словаўтварэнню. Жаночыя асабовыя намінацыі ў старабеларускай мове*, Мінск.
- Słownik języka polskiego*, 1958–1969, red. Doroszewski W., Warszawa.
- Sławski F., 1974, *Zarys słotwórstwa prasłowiańskiego* // *Słownik prasłowiański*, t. I, Wrocław.
- Wiśniewski J., 1964, *Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII wieku* // *ABS*, t. I, Białystok, 115–135.
- Wiśniewski J., 1977, *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne* // *ABS*, t. XI, Wrocław, 7–80.

Objaśnienie skrótów

- BirBA – Biryła M. V., 1966, 1969, 1982, *Беларуская антрапанімія*, t. I–III, Мінск.
- BM – Глуначальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы, 1999, Мінск.
- Cit – Citko L., 2001, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI wieku*, Białystok.
- KAB – Kartoteka antroponimów Białostoczczyzny dostępna u prof. Michała Kondratiuka.
- KonEB – Kondratiuk M., 1985, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław.
- KonTF – Kondratiuk M., *Toponimiczny formant -icha w gwarach polsko-białoruskiego pogranicza* // *W kręgu kultury białoruskiej*, 1994, Olsztyn, 169–184.

- MaISN – Malec M., 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław.
- RymNP – Rymut K., 1991, *Nazwiska Polaków*, Wrocław.
- Rym – Rymut K., *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, Kraków 1999–2001, t. I–II.
- SHNB – Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L., 1997–1998, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.)*, t. I–II, Białystok.
- SNSo: *Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku*, opracował K. Rymut. Słownik zawiera zestawienie wszystkich nazwisk używanych w Polsce w 2002 roku. Skrót So oznacza powiat sokólski, a cyfra po dwukropku informuje o ilości nosicieli danego nazwiska w pow. sokólskim.
- Żuk – Żuk E., *Przydomki i przezwiska w gminie Nowy Dwór // Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, 1995, red. Kondratiuk M., Białystok, 357–364.

- gm. Dbr. – gmina Dąbrowa Białostocka
gm. Grd. – gmina Gródek
gm. Jan. – gmina Janów
gm. Kor. – gmina Korycin
gm. Krn. – gmina Krynki
gm. Kuź. – gmina Kuźnica
gm. Lip. – gmina Lipsk
gm. Nowd. – gmina Nowy Dwór
gm. Sid. – gmina Sidra
gm. Sok. – gmina Sokółka
gm. Sup. – gmina Supraśl
gm. Szudz. – gmina Szudziałowo
pow. aug. – powiat augustowski
pow. biał. – powiat białostocki
pow. sok. – powiat sokólski

Summary

PLACE NAMES OF THE SOKÓLSKI DISTRICT WITH THE SUFFIX *-ICHA*

This article focuses on the microtoponyms of the Sokólski district formed by the addition of the suffix *-icha*. The author describes the productivity of the suffix with regards to place names of possessive, relational and topographic forms. The formative roots of microtoponyms, such as: names, surnames, and nicknames are presented. Moreover, the semantic and formative analyzes are conducted. The derivation base and the toponym form of the analyzed names may come from one or more languages, such as: Polish and Belorussian, Polish and Lithuanian, Lithuanian and Belorussian. Therefore, these are homogenous formations as well as hybrids.